

¹ Ситнік Світлана Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент

² Кулеш Юлія Вікторівна, аспірантка

кафедри теорії та методики практичної психології

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

Анотація. В статті розглядається проблема психологічних чинників подолання конфліктних ситуацій у взаємодії спортсменів. Серед психологічних чинників увага приділялася стилям мислення спортсменів. Зокрема, вивчався зв'язок між способом реагування у конфліктній ситуації та стилем мислення спортсменів. В експериментальному дослідженні оцінювалися п'ять стилів мислення спортсменів: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний. Узагальнення отриманих результатів дозволило нам виділити умовні групи з високим, середнім, низьким та дуже низьким рівнями прояву стилів мислення спортсменів. Як показали результати дослідження, більшість спортсменів виявили синтетичний стиль мислення та найменша їх кількість – аналітичний стиль. Спортсмени зі синтетичним стилем мислення намагаються створювати щось нове, оригінальне, комбінувати часто протилежні ідеї, погляди. У випадках коли спортсмени не виявляють аналітичний стиль мислення це не сприяє логічній, методичній, ретельній манері вирішення завдань спортивної діяльності. Результати дослідження способів реагування спортсменів у конфліктній ситуації показали, що переважна більшість спортсменів використовують такий спосіб як суперництво, що є ефективним способом поведінки. Він виявляється в намаганні досягнути задоволення своїх інтересів за рахунок інших. Дещо менше серед спортсменів спостерігається таким способом поведінки в конфліктній ситуації як співробітництво, що виявляється в намаганні досягнути взаєморозуміння, яке цілком задовольняє інтереси осіб, які взаємодіють. Не популярними є такі способи як уникнення та пристосування. Вивчення зв'язку між способами подолання конфліктної ситуації у взаємодії та стилями мислення спортсменів засвідчило, що є прямий сильний зв'язок між синтетичним стилем мислення і таким способом подолання конфліктної ситуації як співробітництво, а також між ідеалістичним стилем мислення та компромісом як способом подолання конфліктної ситуації. Зафіксовано прямий зв'язок між прагматичним стилем мислення і таким способом реагування у конфліктній ситуації взаємодії як суперництво. Зв'язки між іншими стилями мислення і способами подолання конфліктної ситуації не досягли статистично значущого рівня. Встановлено, що стилі мислення виступають як психологічні чинники подолання конфліктних ситуацій у взаємодії спортсменів.

Ключові слова: взаємодія, стилі мислення, конфліктні ситуації.

Спортивна діяльність висуває підвищені вимоги до індивідуально-психологічних особливостей спортсменів. Зокрема, неврахування особливостей мислення під час взаємодії призводить до непорозуміння, конфліктів, неприязні тощо. Важливе значення в цьому аспекті мають також способи подолання конфліктних ситуацій спортсменами, що впливають на їх ефе-

ктивність під час взаємодії у спортивній діяльності. Тому гостро постає питання про необхідність більш глибокого вивчення способів подолання конфліктної ситуації у спортсменів з різним типом мислення.

У сучасній психології вивчення конфлікту, причин його виникнення і шляхів подолання присвячені дослідження Фрейда З., Адлера А., Хорні К., Фромма Е.,

Левіна К., Агеєва В.О., Журавльова В.І., Обозова М.М., Коха І.А., Анцупова Я.А., Шипілова А.І., Гришиної Н.В. та ін. Проблему мислення та різних стилів мислення у діяльності особистості досліджували такі психологи як: Виготський Л.С., Рубінштейн С.Л., Леонтьєв О.М., Тихомиров О.К., Алексєєв А.Л., Громова Л.А., Харрісон А., Бремсон Б. та ін.

Водночас, проблема психологічних чинників подолання конфліктних ситуацій у взаємодії спортсменів потребує свого подальшого вивчення. У зв'язку з цим мета дослідження полягала у вивченні зв'язку стилів мислення з особливостями подолання конфліктних ситуацій у взаємодії спортсменів. Завдання дослідження: 1) експериментально дослідити стилі мислення спортсменів; 2) вивчити способи подолання конфліктних ситуацій досліджуваними; 3) дослідити характер зв'язку між стилями мислення і способами подолання конфліктних ситуацій у взаємодії спортсменів.

Методи дослідження: в роботі використовується система методів та процедур отримання даних, що включає: теоретичний аналіз спеціальної літератури, метод бесіди, спостереження, тестування. У дослідженні використані наступні методики: тест К.Томаса – призначений для визначення способів реагування в конфліктній ситуації та методика «Індивідуальні стилі мислення», автори О.Алексєєв, О.Громова. Обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерної статистичної програми SSPS v.13.0. for Windows, зокрема обчислювався коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона. У дослідженні приймали участь 25 осіб.

Інтелектуальну діяльність спортсменів можна оцінити за багатьма параметрами: логічність мислення, оперативність мислення, когнітивні стилі, стилі мислення, оперативна пам'ять та ін. Важливе значення для випрацювання індивідуального стилю діяльності спортсмена мають стилі мислення. В нашому дослідженні ці властивості спортсменів вивчалася за допомогою методики «Індивідуальні стилі мислення», автори О.Алексєєв, О.Громова. В експерименті приймало участь 25 чоловік. Дана методика оцінює 5 наступних стилів мислення: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний. Результати дослідження показали, що спортсмени використовують різні стилі мислення в своїй спортивній діяльності.

Узагальнення отриманих результатів дозволило нам виділити умовні групи з високим, середнім, низьким та дуже низьким рівнями використання стилів мислення. Аналіз первинних результатів показав, що середня оцінка рівня розвитку синтетичного стилю мислення досліджуваних складає 54,3 балів; стандартне відхилення (σ) дорівнює 16,2. За ідеалістичним стилем середня оцінка складає 51,9 балів; стандартне відхилення (σ) дорівнює 12,8. Середня оцінка за прагматичним стилем складає 51,5 балів, стандартне відхилення (σ) дорівнює 13,6. Середня оцінка рівня розвитку аналітичного стилю у досліджуваних складає 44,2 балів, стандартне відхилення (σ) дорівнює 14,9. Та за реалістичним стилем середня оцінка - 44,0 балів, стандартне відхилення (σ) дорівнює 17,7.

Розподіл досліджуваних в залежності від рівня розвитку стилів мислення, засвідчив що за синтетичним

стилем високий рівень показали 7 досліджуваних, що складає 28% від загальної кількості досліджуваних; середній рівень виявили 9 (36%) досліджуваних, низький рівень виявили 1 (4%) та дуже низький 8 (32%). Високий рівень синтетичного мислення виявляється, в тому, що особистість створює щось нове, оригінальне, комбінує часто протилежні ідеї, погляди. Вона схильна помічати суперечності в чужих міркуваннях і звертати на це увагу оточуючих людей, а також шукати принципово нове рішення. Досліджувані з низьким рівнем синтетичного стилю мислення консервативні та ухиляються від змін у своїй діяльності та спілкуванні.

Результати оцінки рівня розвитку ідеалістичного стилю показали, що високий рівень виявили 4 досліджуваних, що складає 16 % від загальної кількості; середній рівень – 8 чоловік (32%); низький – 6 (24%); дуже низький – 7 (28%). Досліджувані, які виявили достатньо високий рівень ідеалістичного стилю мислення характеризуються тим що вони мають схильність до інтуїтивних оцінок, без здійснення детального аналізу проблем. Їх особливістю є підвищений інтерес до цілей, потреб, людських цінностей, моральних проблем, вони враховують у своїх рішеннях суб'єктивні і соціальні чинники, прагнуть згладжувати протиріччя і акцентувати подібність у різних позиціях, легко, без внутрішнього опору сприймають різноманітні ідеї та пропозиції, успішно вирішують такі проблеми, де важливими чинниками є емоції, почуття, оцінки та інші суб'єктивні моменти. Для осіб з низьким рівнем розвитку інтуїтивного стилю мислення характерно вирішувати інтелектуальні завдання за допомогою аналізу умов, чинників, послідовного вивчення тих чи інших явищ. Вони не схильні спиратися на інтуїтивні рішення, мають певні труднощі з вияву творчості у мисленнєвій діяльності.

Аналіз результатів виявив, що серед досліджуваних високий рівень прагматичного стилю мають 2 досліджуваних, що складає 8% від загальної кількості; середній рівень – 12 чоловік (48%); низький – 4 (16%); дуже низький – 7 (28%). Особи з прагматичним стилем мислення характеризуються як такі, що спираються на безпосередній особистий досвід, вони намагаються швидше одержати конкретний результат. Поведінка досліджуваних з прагматичним стилем мислення дещо поверхова. Вони успішно визначають тактику поведінки, використовуючи на свою користь обставини, що склалися, проявляють гнучкість і адаптивність. Низький рівень розвитку прагматичного стилю мислення виявляє себе в тому, що людина має низькі можливості організації та побудови власних дій для вирішення практичних завдань. Вони стикаються з труднощами визначення пріоритетів в своїй практичній діяльності.

Результати оцінки рівня розвитку аналітичного стилю показали, що середній рівень мають 9 досліджуваних, що складає 36% від загальної кількості; низький рівень – 5 (20%); дуже низький – 11 (44%). Представники з середнім рівнем розвитку аналітичного стилю схильні до логічної, методичної, ретельної (з акцентом на деталі) манері рішення проблем. Перш ніж прийняти рішення, аналітики розробляють детальний план і намагаються зібрати якомога більше ін-

формації, об'єктивних фактів. Вони сприймають світ логічним, раціональним, впорядкованим і передбачуваним, тому схильні шукати формулу, метод або систему, здатну дати рішення тієї чи іншої проблеми.

Аналіз результатів виявив, що серед досліджуваних високий рівень реалістичного стилю мають 3 досліджуваних, що складає 12% від загальної кількості; середній рівень – 1 чоловік (4%); низький - 8 (32%); дуже низький – 13 (52%). Високий рівень реалістичного стилю мислення людини орієнтований на визнання фактів. Цей стиль мислення характеризується установкою на виправлення, корекцію ситуацій для досягнення певного результату. Низький рівень реалістичного стилю мислення виявляється в тому, що особа не завжди враховує достатню кількість умов для вирішення задачі. Крім того, мисленнєвій діяльності бракує конкретності під час вивчення ситуації та визначення напрямку для дій.

Таким чином, індивідуальні особливості використання стилів мислення впливає на засоби вирішення проблем, на способи подолання конфліктних ситуацій в міжособистісній взаємодії.

Наступною була методика К.Томаса – призначена для визначення способів реагування в конфліктній ситуації. По кожному зі способів реагування в конфліктній ситуації (суперництво, співробітництво, компроміс, уникнення, пристосування) є досліджувані з високими і низькими балами, від 11 до 1.

Аналіз і узагальнення отриманих первинних даних, щодо способів подолання конфліктних ситуацій спортсменами показав, що більшість досліджуваних (48%) дають перевагу такому способу реагування в конфліктній ситуації як суперництво. Також значна кількість досліджуваних (24%) використовують такий спосіб як співробітництво. Спосіб реагування компромісу виявили 12% досліджуваних; уникнення – 8% та пристосування – 8%. Аналіз результатів обстежен-

ня досліджуваних за методикою Т.Томаса показав, що групи досліджуваних за критерієм переважання того чи іншого стилю реагування особистості в конфліктній ситуації такі: з переважанням такого стилю як суперництво (12 чоловік); з стилем «співробітництво» (6 чол.); стилем «компроміс» (3 чол.); стилем «уникнення» (2 чол.); стилем «пристосування» (2 чол.).

Таким чином, більшість спортсменів виявляють суперництво в конфліктній ситуації. Значимо, що це часте не ефективний спосіб поведінки. Він виражається в намаганні досягнути задоволення своїх інтересів за рахунок інших. Також часто зустрічається співробітництво. В поведінці спортсменів це виявляється в тому, що в конфліктній ситуації вони приходять до альтернативи, яка цілком задовольняє інтереси обох сторін. Щодо компромісу, то спортсмени, які використовують цей спосіб намагаються знайти злагоду між учасниками конфлікту, що досягається за допомогою взаємних поступок. Особи, що виявляють уникнення в складних ситуаціях свідчать про те, що у них відсутні як прагнення до кооперації, так і тенденція до досягнення власних цілей. Серед досліджуваних зустрічаються і такі, що використовують пристосування у конфліктних ситуаціях, що означає принесення в жертву власних інтересів заради іншого.

Дослідження стилів мислення спортсменів виявило рівні розвитку цього показника, які можна співставити з способами подолання конфліктної ситуації досліджуваними з метою з'ясування зв'язку між ними. Тобто, визначити характер зв'язку між стилями мислення і способами подолання конфліктними ситуаціями спортсменами. Для вирішення цього завдання був використаний метод лінійної кореляції Пірсона. Аналіз отриманих результатів показав, що є прямий сильний зв'язок (див. табл. 1) між синтетичним стилем мислення і таким стилем подолання конфліктної ситуації як співробітництво ($r=0,485$; при $p<0,05$).

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки між показниками стилів мислення та способів подолання конфліктних ситуацій особистістю

Стиль мислення	Способи подолання конфліктних ситуацій				
	Суперництво	Співробітництво	Компроміс	Уникнення	Пристосування
Синтетичний	0,300	0,485*	-0,060	0,298	0,131
Ідеалістичний	0,451*	-0,179	0,502*	0,411*	-0,008
Прагматичний	0,621**	-0,180	-0,380	0,546**	-0,193
Аналітичний	0,622**	-0,048	-0,118	0,364	-0,081
Реалістичний	0,220	0,275	-0,099	0,254	-0,036

Цей факт вказує на те, що спортсмени з високим рівнем синтетичного стилю мислення в конфліктній ситуації враховують її умови та індивідуальні особливості осіб, що залучені до цієї ситуації і це зумовлює знаходження найбільше оптимального для них виходу з конфлікту, що пов'язаний з налагодженням співробітництва та взаємодії з опонентами.

Також прямий сильний зв'язок виявлено між ідеалістичним стилем мислення і компромісом як стилем подолання конфліктної ситуації ($r=0,502$; при $p<0,05$). Цей зв'язок пояснюється тим, що завдяки ідеалістичному стилю мислення досліджувані частіше обирають компроміс в конфліктній ситуації. Тому, що вони мають дещо узагальненні погляди на ті чи інші факти взаємодії між людьми. Виявлено зв'язок між такими

показниками стилів мислення і стилів подолання конфліктних ситуацій як «прагматичний» і «суперництво» ($r=0,621$; при $p<0,01$), а також між таким стилем мислення як «аналітичний» ($r=0,622$; при $p<0,01$). Такі результати пояснюються тим, що прагматичність визначає конкретні ставлення особистості до справи інших людей. Це пов'язано з певним радикалізмом. Все це сприяє обранню такого стилю подолання конфліктної ситуації як суперництво. Зв'язок між іншими показниками стилів мислення і стилів подолання конфліктних ситуацій не досягає статистично значимого рівня. Вивчалися стилі мислення у осіб віднесених до груп з різним способом реагування в конфліктних ситуаціях (див. рис. 1).

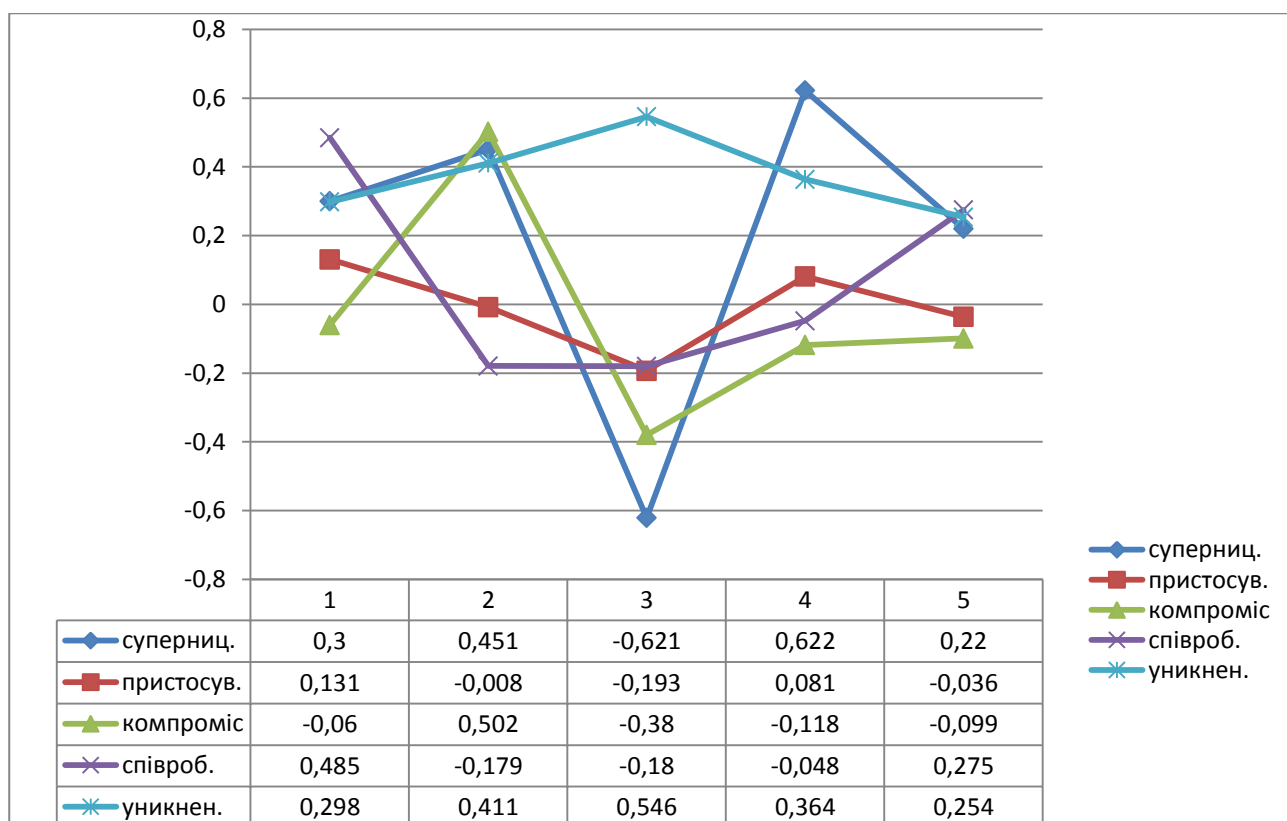

Рис.1. Стилі мислення спортсменів в залежності від способу їх реагування в конфліктних ситуаціях.

Умовні позначення: стилі мислення 1–«Синтетичний», 2– «Ідеалістичний», 3–«Прагматичний», 4 – «Аналітичний», 5 – «Реалістичний».

Як видно з рис. 1., досліджувані, які віднесені до групи «суперництво» частіше використовують такий стиль мислення як «аналітичний» (0,62). Дещо менше у них спостерігається такий стиль мислення як «ідеалістичний» (0,45). Особи, які віднесені до групи «компроміс» частіше використовують такий стиль мислення як «ідеалістичний» (0,50). Наступна група досліджуваних, яка віднесена до групи «співробітництво» виявили як головний стиль мислення – «синтетичний» (0,48). Особи, яким притаманний спосіб подолання конфліктних ситуацій як «уникнення» частіше використовують такий стиль мислення як «прагматичний» (0,54). Дещо менше у них спостерігається такий стиль мислення як «ідеалістичний» (0,41).

Таким чином, констатуємо, що є зв'язок між стилями мислення спортсменів та їх способами реагування в конфліктних ситуаціях, а саме такий стиль мислення як: «ідеалістичний», притаманні особам, які часто використовують такий спосіб реагування в конфліктній ситуації як компроміс. Стилі мислення «прагматичний», «ідеалістичний» переважають у досліджуваних зі способом реагування в конфліктній ситуації – «уникнення». Стиль мислення «синтетичний» притаманні особам, які обирають такий спосіб реагування як «співробітництво». Отже, стилі мислення виступають чинниками розв'язання особистістю конфліктних ситуацій, що закріплюються в її способі реагування в подібних ситуаціях. Такі стилі мислення як: «аналітичний» та «ідеалістичний», притаманні особам, які часто використовують спосіб реагування в конфліктній ситуації як суперництво. Стилі мислення «прагматичний», «ідеалістичний» переважають у досліджуваних

зі стилем реагування в конфліктній ситуації – «уникнення». Зв'язок між таким показником як «притосування» і стилями мислення як: «синтетичний», «ідеалістичний», «прагматичний», «аналітичний», «реалістичний», не досягають статистично значимого рівня. Отже, стилі мислення виступають як психологічні чинники формування схильності особистості до того чи іншого способу реагування у конфліктній ситуації. Проведення теоретико-експериментального дослідження дозволило зробити наступні висновки.

1. Результати емпіричного дослідження показали, що більшість досліджуваних (48%) надають перевагу такому способу реагування в конфліктній ситуації як суперництво. Також значна кількість досліджуваних (24%) використовують такий спосіб як співробітництво. Такий спосіб реагування як компроміс виявили 12% досліджуваних; уникнення – 8% та притосування – 8%.

2. Проведений кореляційний аналіз показав, що є прямий сильний зв'язок між синтетичним стилем мислення і таким способом подолання конфліктної ситуації як співробітництво ($r=0,485$; при $p<0,05$). Також прямий сильний зв'язок виявлено між ідеалістичним стилем мислення і компромісом як способом подолання конфліктної ситуації $r=0,502$; при $p<0,05$). Виявлено зв'язок між такими показниками стилів мислення і способів подолання конфліктних ситуацій як «прагматичний» і «суперництво» ($r=0,621$; при $p<0,01$). Зв'язок між іншими показниками стилів мислення і способів подолання конфліктних ситуацій не досягає статистично значимого рівня. Це такий пока-

зник стиля мислення як: аналітичний та такий спосіб подолання конфліктних ситуацій як: пристосування.

3. Встановлено, що стилі мислення виступають психологічними чинниками формування схильності осо-

бистості до того чи іншого способу реагування у конфліктній ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

(REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Гришина Н.В. Психология конфликта.2-изд.- СПб.: Питер, 2008. - 544 с. (Сер. "Мастера психологии").

Grishina N.V. Psychologiya konflikta.2-ed. - Spb.: Piter, 2008. - 544. (Seriya "Mastera Psychologii").

2. Тихомиров О. К. Психология мышления: Учебное пособие. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. — 272 с.

Tikhomirov O.K. Psychologiya myshleniya: Uchebnoe posobie. Moskva.: Mosckovskiy Universitet, 1984. — 272 s.

3. Алексеев А.А., Громова Л.А. Поймите меня правильно или книга о том, как найти свой стиль мышления, эффективно использовать интеллектуальные ресурсы и обрести

взаимопонимание с людьми. - СПб., Экономическая школа, 1993. - С. 29-41, 316-328.

Alekseev A.A Gromova L.A., Poymite menya pravil'no ili kniga o tom kak nayti svoi stil' myshlenie, effektivno ispol'zovat' intellektual'nye resursy I obresti vzaimoponimanie s lyd'mi. — Spb., Ekonomicheskaya shkola, 1993. - S. 29-41, 316-328.

4. Анцупов А.Я. Конфликтология: учебник для вузов / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов М.: Эксмо, 2009. — 512с.

Antsupov A.YA. Konfliktologiya: uchebnik dlya vuzov / A.YA. Antsupov, A.I. Shipilov - M: Eksmo, 2009. — 512 s..

Sytnik S.V., Kulesh I.U.V. Psychological factors to overcome the conflict interaction athletes

Abstract. The article deals with the problem of psychological factors to overcome conflicts in the interaction of athletes. Among the psychological factors focused way of thinking of athletes. In particular, studied the relationship between ways of responding to conflict and style of thinking of athletes. In the study evaluated five styles of thinking athletes : Plastic, idealistic, pragmatic, analytical, realistic. Summary of the results allowed us to identify contingencies under high, medium , low and very low levels of manifestation of certain styles of thinking athletes. As the results of the study , the majority of athletes have found a synthetic way of thinking and the smallest number - analytical style. Athletes with a synthetic style of thinking trying to create something new, original , combine often opposing ideas, beliefs. In cases where athletes have shown an analytical way of thinking is not conducive to a logical, methodical , meticulous manner the tasks of sports activities. The study ways to respond athletes in situations of conflict interaction showed that the vast majority use this method as a contest that is an effective way of behavior. It is in an effort to achieve satisfaction of their interests at the expense of others. Slightly less than observed among athletes as a way of behavior in conflict situations as cooperation , manifested in the effort to achieve mutual understanding, which fully satisfies the interests of persons who interact. Is still not popular as a means of avoiding and accessories . Exploring the relationship between ways of overcoming conflict in interaction styles and thinks athletes showed that there is a direct link between a strong synthetic style of thinking and way of overcoming this conflict as cooperation and between idealistic style of thinking and compromise as a means of overcoming conflict . There were a direct relationship between the pragmatic style of thinking and reacting in this way conflict situation interaction rivalry. Links between other styles thinks and ways to overcome conflict did not reach a statistically significant level. Found that thinking styles act as psychological factors of conflict resolution in conjunction athletes and promote the election of a method of overcoming.

Keywords: interaction, thinking styles, conflicts.

Сытник С.В., Кулеш Ю.В.

Психологические факторы преодоления конфликтных ситуаций во взаимодействии спортсменов

Аннотация. В статье рассматривается проблема психологических факторов преодоления конфликтных ситуаций во взаимодействии спортсменов. Среди психологических факторов внимание уделялось стилям мышления спортсменов. В частности, изучалась связь между способом реагирования в конфликтной ситуации и стилем мышления спортсменов. В экспериментальном исследовании оценивались пять стилей мышления спортсменов: синтетический, идеалистический, прагматический, аналитический, реалистичный. Обобщение полученных результатов позволило нам выделить условные группы с высоким, средним, низким и очень низким уровнями проявления тех или иных стилей мышления спортсменов. Как показали результаты исследования, большинство спортсменов обнаружили синтетический стиль мышления и наименьшее количество среди них – аналитический стиль. Спортсмены с синтетическим стилем мышления пытаются создавать что-то новое, оригинальное, комбинировать часто противоположные идеи, взгляды. В случаях когда спортсмены не проявляют аналитический стиль мышления, то это препятствует логическому, методическому способу решения задач спортивной деятельности. Результаты исследования способов реагирования спортсменов в конфликтной ситуации взаимодействия показали, что подавляющее их большинство используют такой способ как соперничество, что не всегда является эффективным способом поведения. Этот способ проявляется в попытке достичь удовлетворения в своих интересах за счет других. Несколько реже среди спортсменов наблюдается такое поведение в конфликтной ситуации как сотрудничество, проявляющееся в стремлении достичь взаимопонимания, которое полностью удовлетворяет интересы взаимодействующих. Среди испытуемых не популярны также способы преодоления конфликтных ситуаций как избегания и приспособление. Изучение связи между способами преодоления конфликтной ситуации и стилями мышления спортсменов показало, что существует прямая сильная связь между синтетическим стилем мышления и таким способом преодоления конфликтной ситуации как сотрудничество, а также между идеалистическим стилем мышления и компромиссом. Зафиксировано прямая связь между прагматическим стилем мышления и таким способом реагирования в конфликтной ситуации как соперничество. Связи между другими стилями мышления и пути преодоления конфликтной ситуации не достигли статистически значимого уровня. Установлено, что стили мышления выступают психологическими факторами преодоления конфликтных ситуаций во взаимодействии спортсменов и способствуют избранию того или иного способа этого преодоления .

Ключевые слова: взаимодействие, стили мышления, конфликтные ситуации.